

ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ

Ἐς συγχωρήσουν οἱ κ. κ. φιλόλογοι καὶ εἰδικώτερα οἱ γλωσσολόγοι τὴν ἀνάμιξη ἑνὸς βέβηλου σὲ ζητήματα τῆς εἰδικότητάς των: Τὸ Κρητικὸ Γλωσσικὸ Ἰδιῶμα. Δὲν εἶμαι γλωσσολόγος οὔτε κὰν φιλόλογος, μὰ νομίζω πῶς, σὰν Κρητικός, μπορῶ νὰ πῶ μερικὰ λόγια γιὰ τὴ μητρικὴ μου γλῶσσα καὶ νὰ θέσω ἓνα ζήτημα γιὰ τοὺς εἰδικούς.

Ὅταν ἀκούω καμμιὰ φορὰ Ἑλληνες ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα νὰ κοροϊδεύουν τοὺς Κρητικούς γιὰ τὴ βαρεῖα προφορὰ τους καὶ τὸ γλωσσικὸ τους ἰδιῶμα, ποὺ οὔτε μποροῦν νὰ τὸ προφέρουν σωστά, παραλλάσσοντάς το, λέγοντας τὸ κρητικὸ καὶ τσαί, τὸ εἶντα εἶν ν ν τ α κλπ., ὁ κρητικὸς μου ἐγωισμὸς πειράζεται, γιατί ἡ Κρήτη εἶναι ἐκείνη, ποὺ διαφύλαξε, μὲ ζῆλο καὶ πείσμα κρητικὸ, στοὺς μαύρους αἰῶνες τῆς δουλείας ποὺ πέρασε ἡ χώρα τὴν Κρητικὴ Λαλιά, ἡ ὁποία ἐγινε ἔπειτα τὸ θεμέλιο, πάνω στὸ ὁποῖο οἰκοδομήθηκε ἡ σημερινὴ Νεοελληνικὴ Γλῶσσα.

Ἡ Κρητικὴ Διάλεκτος δὲν μοιάζει μὲ τῖς διαλέκτους τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν ἐπαρχιῶν. Εἶναι ἡ Μητέρα - Διάλεκτος, ποὺ γέννησε κυρίως τὴ Δημοτικὴ μας γλῶσσα, μὲ τὴν ὁποία ἔχει στενότερη συγγένεια. Ἀπ' ὅλα τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἑλληνικῆς τὸ Κρητικὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα παρουσιάζει τὸ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ σημερινὴ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα, τόσο ἀπὸ ἀποψη καθαρὰ γλωσσικὴ ὅσο καὶ ἀπὸ ἀποψη ἱστορικὴ. Τὸ Κρητικὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα εἶναι ὁ σπουδαιότερος συνδετικὸς κρίκος, ποὺ συνδέει τὴ σημερινὴ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα μὲ τὴ Βυζαντινὴ, τὴν ἄμεσο διάδοχο τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς. Τὸ Κρητικὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα διασώζει, περισσότερες ἀπὸ κάθε ἄλλο ἐλληνικὸ ἰδιῶμα, βυζαντινὲς λέξεις, γιατί οἱ σχέσεις τῆς Κρήτης μὲ τὸ Βυζάντιο ἦταν πάντοτε στενότερες. Κρητικοὶ ἦταν οἱ τελευταῖοι ὑπερασπιστὲς τῆς Κωνσταντινούπολης, ποὺ ἐξακολουθοῦσαν νὰ πολεμοῦν στὸν Πύργο τοῦ Βασιλείου Λέοντα καὶ Ἀλεξίου, ἐνῶ ἡ ἡμισέληνος εἶχε ὑψωθεῖ στὰ κτίρια τῆς Πόλης. Οἱ Κρητικοὶ αὐτοί, τοὺς ὁποίους σεβάστηκε ὁ Πορθητὴς γιὰ τὴν παλληκαριά τους, μεταφέραν στὸ νησί τους τὴν τελευταία ἀετοφόρα σημαία τοῦ Βυζαντίου καὶ μαζί μ' αὐτὴ πῆραν μαζί τους καὶ ὅλα τὰ ὄνειρα καὶ τοὺς πόθους τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, τὰ ὁποῖα διαφύλαξαν ὥς ποὺ . . . νὰ ῥθει ἐκείνη ἡ μέρα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀποικισμὸ τοῦ νησιοῦ ἀπὸ βυζαντινούς, ποὺ εἶχε

γίνει μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἀπὸ τοὺς Σαρακηνούς, ὅταν ὁ τουρκικὸς ζόφος σκέπασε τὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα, πολλοὶ λόγιοι καὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Πόλης κατέφυγαν στὴ βενετοκρατούμενη τότε Κρήτη, φέροντας μαζί τους τὴ γλῶσσα τους καὶ τὴ μόρφωσίν τους.

Ἔτσι ἡ Κρήτη, στὴν ὁποία ἀντανακλοῦσαν καὶ οἱ νέες ἰδέες τῆς Ἱταλικῆς Ἀναγέννησης, μὲ τὴ συχνὴ ἐπικοινωνία καὶ συνάφεια ποὺ εἶχε μὲ τὸ σπουδαιότατο τότε κέντρο, τὴ Βενετία, ἔγινε, παρ' ὅλο ποὺ ἦταν καὶ αὐτὴ ὑπόδουλη, τὸ πνευματικὸ κέντρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ Κιβωτὸς τῆς Διαθήκης, στὴν ὁποία διασώθηκε κάθε τι τὸ ἑλληνικόν. Ὁ Χάντακας συγκέντρωσε τότε ὅλη τὴν ἑλληνικὴ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνηση καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀκτινοβόλησαν σ' ὅλο τὸν Ἑλληνικὸ μὰ καὶ στὸν ξένον κόσμον οἱ μεγαλύτερες Ἑλληνικὲς διάνοιες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ποὺ οἱ κυριότεροι ἐκπρόσωποί των εἶναι ὁ Κορνάρος καὶ ὁ Θεοτοκόπουλος. Ἔτσι, ἐνῶ ὁλόκληρη ἡ ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα ἦταν βυθισμένη σὲ βαθὺ σκοτάδι τῆς πιδ στυγνῆς δουλείας στὴν Κρήτη ἀνθοῦσαν τὰ γράμματα καὶ οἱ Καλὲς Τέχνες. Ἡ Κρητικὴ Λογοτεχνία τῶν αἰώνων αὐτῶν μὲ τὰ ἀθάνατα ἔργα της τιμᾷ ὄχι μόνον τὴν Κρήτη μὰ τὴν Ἑλλάδα ὁλόκληρη. Ἡ Λογοτεχνία αὕτῃ, τόσο πλούσια κυρίως τοὺς τελευταίους αἰῶνες τῆς Βενετοκρατίας, ἐγαλοῦχισε ἐπὶ αἰῶνες ὁλόκληρο τὸν Ἑλληνισμό μὲ τὰ ἔργα της, κυρίως τὰ ἔμμετρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολλὰ κομμάτια ἔγιναν Δημοτικὰ τραγοῦδια καὶ τὰ Κρητικὰ ἔργα ἔπαιζαν τὸ ρόλο τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας.

Ὁ πλοῦτος τῆς Κρητικῆς Διαλέκτου εἶναι ἀναμφισβήτητα μοναδικός. Εἰδικὰ στὰ κοσμητικὰ ἐπίθετα ὁ πλοῦτος αὐτὸς εἶναι ἀνεξάντλητος καὶ μόνον μὲ τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου μπορεῖ νὰ παραβληθεῖ. Ὁλόκληρος ὁ Κρητικὸς Λαὸς εἶναι γλωσσοπλάστης. Χιλιάδες εἶναι οἱ σύνθετες λέξεις ποὺ πλάθει καὶ χρησιμοποιεῖ καθημερινὰ στὶς ὁμιλίες του. Ὑπάρχουν λέξεις στὸ στόμα τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ, καθ' αὐτὸ δημιουργήματά του, ποὺ ἄδικα θὰ τίς ζητήσει κανεὶς σὲ λεξικά. Ὁ Κρητικὸς ὅμως διατηρεῖ καὶ λέξεις τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, ἰδίως γεωργικὲς καὶ ποιμενικὲς, τίς ὁποῖες δὲν θὰ ἀκούσει κανεὶς σὲ κανένα ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδας. Τοπωνυμικὰ δὲ ὀνόματα διατηρεῖ τὰ ἴδια, ἀναλλοίωτα, ἐπὶ χιλιάδες χρόνια, ὅπως εἶναι τὰ Κνωσός, Φαιστός, Τύλισος, Ἀξὸς κλπ.

Οἱ τόσοι κατακτητὲς ποὺ πέρασαν πάνω ἀπὸ τὰ χῶματα αὐτὰ ποὺ πατοῦμε σήμερα, τὰ ζυμωμένα μὲ ἄφθονο αἷμα καὶ δάκρυα, ποτὲ δὲν κατόρθωσαν νὰ σβύσουν τὴν Κρητικὴ Λαλιά, μὰ ἀντίθετα αὕτῃ κατὰ κτῆσε τοὺς κατακτητὲς σὲ τέτιο σημεῖο, ὥστε νὰ τοὺς κάνει νὰ ξεχάσουν τὴ δική τους γλῶσσα καὶ νὰ μιλοῦν τὴν Κρητικὴ. Οἱ Σαρακενοὶ τῆς Ἰσπανίας, ποὺ ἀπ' ἀφορμὴ τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Κρή-

της ἀπ' αὐτοὺς πρὶν ἀπὸ 1000 χρόνια ὁργανώθηκε καὶ τὸ Συνέδριο τοῦτο, κάθησαν ἐδῶ ἐνάμισυ σχεδὸν αἰῶνα, μὰ δὲν ἄφισαν κανένα ἴχνος στὴ γλῶσσα τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστα τοπωνυμικά ὀνόματα. Κι αὐτοὶ οἱ Βενετσάνοι, παρὰ τοὺς ἀλλεπάλληλους ἀποικισμοὺς ποὺ ἔκαναν ἐδῶ, παρὰ τὸν ἀνώτερο πολιτισμὸ τους δὲν κατάφεραν τέσσερις ἡμισυ αἰῶνες, ποὺ διαφέντευαν τὴν Κρήτη, νὰ ἀλλάξουν τὴ Λαλιὰ τοῦ Κρητικοῦ. Ἀντίθετα ἐπεβλήθηκε σ' αὐτούς, ὅχι μόνον σὰν γλῶσσα ὁμιλούμενη ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Βενετάρχοντες, μὰ καὶ σὰν γλῶσσα γραπτὴ. Ὁ βενετσάνος φεουδάρχης Ἀνδρέας Κορνάρος ἔγραψε τὴν ὀγκώδη ἱστορία τῆς Κρήτης στὰ ἰταλικά, μὰ τὰ ποιήματά του, γιατί ἦταν καὶ ποιητής, τὰ ἔγραφε στὴν Κρητικὴ γλῶσσα, γιατί αὐτὴ τὴ γλῶσσα αἰσθανόταν περισσότερο ἀπὸ τὴν ἰταλική, σὰν μητρικὴ του γλῶσσα. Κι ὅχι μόνον αὐτός. Ὁ ἀδελφός του Βιτσέντζος Κορνάρος, ποὺ πιστεύω πῶς εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ Ἑρωτόκριτου, τοῦ νεωτέρου τούτου κλασικοῦ ἔπους τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσας, γράφει τὸ ὑπέροχο αὐτὸ ποιητικὸ ἔργο στὸ γνήσιο Κρητικὸ ἰδίωμα τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης, γιατί αὐτὸ αἰσθανόταν σὰν μητρικὴ του γλῶσσα. Τὰ ἴδια μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὸν ποιητὴ τοῦ Φορτουνάτο Μαρκαντώνιο Φόσκολο.

Τί νὰ ποῦμε γιὰ τοὺς Τούρκους; Αὐτοὶ ἔχασαν ὀλοσδιόλου τὴ γλῶσσα τους καὶ μιλοῦσαν τὴν πιδ γνήσια Κρητικὴ Διάλεκτο. Οἱ Τούρκοι Κρητικοί, ποὺ ἔφυγαν τὸ 1923 ἀπ' ἐδῶ μὲ τὴν Ἀνταλλαγὴ τῶν Πληθυσμῶν, σύμφωνα μὲ τὴ συνθήκη τῆς Λωζάνης, μιλοῦν ἀκόμη καὶ σήμερα στὴν Τουρκία μεταξὺ τους τὴν Κρητικὴ Διάλεκτο σὰν μητρικὴ τους γλῶσσα.

Ἀλλά, ὅπως εἶναι φυσικό, οἱ κατακτητὲς ἄφισαν τὰ ἴχνη τῆς διάβασῆς των καὶ στὴν Κρητικὴ Λαλιά. Καὶ οἱ Βενετσάνοι καὶ οἱ Τούρκοι, γιὰ νὰ περιοριστοῦμε στοὺς τελευταίους κατακτητὲς, τὴν πλούτισαν μὲ πολλὰς λέξεις, ὀνομασίες ἀντικειμένων, τίτλους ἀξιομάτων, δικανικοὺς ὅρους, θρησκευτικοὺς κλπ., ποὺ πολλὰς ἀπὸ τίς λέξεις αὐτὲς σώζονται ἀκόμη στὸ στόμα τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ, περισσότερες δὲ σὲ συμβόλαια, διαθῆκες, σὲ πράξεις τῶν δικαστηρίων καὶ ἄλλα δημόσια ἔγγραφα ἀλλὰ καὶ σὲ λογοτεχνικά ἔργα τῶν ἐποχῶν ἐκείνων.

Ἐννοεῖται, ὅτι πολλὰς ἀπὸ τίς ξενικὲς αὐτὲς λέξεις, ποὺ ζοῦν ἀκόμη στὸ στόμα τοῦ λαοῦ, σιγὰ - σιγὰ μὲ τὸ σχολεῖο, τὴν ἐφημερίδα, τὴ λογοτεχνία καὶ μὲ τὴν εὐκολὴ ἐπικοινωνία τοῦ πληθυσμοῦ «ἀποσκορακίζονται», ὅπως λένε οἱ εἰδικοί, καὶ ἀντικαθίστουνται μὲ ἑλληνικὲς. Ὅμως ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν καὶ πολλὰς ποὺ «πολιτογραφήθηκαν», ἃς ποῦμε, καὶ ἀποτελοῦν σήμερα ἀναπόσπαστα μέλη τοῦ σώματος τῆς Κρητικῆς Λαλιᾶς. Ὑστερα ἀπὸ ἐλεύθερο βίο μισοῦ αἰῶνα,

στὰ δικαστήρια τῆς Κρήτης, ὅταν οἱ δικαστὲς δὲν εἶναι Κρητικοί, χρειάζεται πολλές φορές διερμηνέας γιὰ νὰ μεταφράζει ὀρισμένες λέξεις ἀπὸ τὶς καταθέσεις τῶν μαρτύρων ἢ τῶν διαδίκων, καὶ μάλιστα τῶν καταγομένων ἀπὸ ὀρεινὰ χωριά, ὅπου τὸ Κρητικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα εἶναι γνησιότερο. Πολλὲς φορές ἐπίσης τὰ δικαστήρια βρίσκονται σὲ ἀδιέξοδο, γιὰτὶ δὲν ξέρουν πῶς νὰ ἐξηγήσουν ὀρισμένους ὅρους, ποὺ ἀναφέρονται σὲ ἐπίσημους κτηματικοὺς τίτλους καὶ ἀφοροῦν σοβαρὰς κτηματικὰς διαφορὰς.

Ὅλος αὐτὸς ὁ πλοῦτος τῆς Κρητικῆς Λαλιᾶς, ἄριστο τεκμήριον τῆς διανόησης καὶ τῶν συναισθημάτων τοῦ Κρητικοῦ, ποὺ ἀνικατοπτρίζει ἐλπίσης καὶ τὶς ἱστορικὰς περιπέτειες τοῦ νησιοῦ, πρέπει νὰ συγκεντρωθεῖ μὲ ἐπιμέλεια καὶ νὰ ἐκδοθεῖ σ' ἓνα Λεξικὸ τῆς Κρητικῆς Διαλέκτου. Τὸ Λεξικὸ αὐτὸ πρέπει νὰ περιλάβει :

α'. — Ὅλες τὶς ἰδιωματικὰς λέξεις, ποὺ δὲν χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὴν κοινὴν Ἑλληνικὴν, οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται στὰ γνωστὰ Κρητικὰ λογοτεχνικὰ κείμενα, τὸν Ἑρωτόκριτο, τὴν Ἑρωφίλη, τὸ Κρητικὸ Θέατρο κλπ.

β'. — Ὅλες, κατὰ τὸ δυνατό βέβαια, τὶς λέξεις, ποὺ ζοῦν ἀκόμη στὸ στόμα τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ καὶ δὲν βρίσκονται γραμμένες σὲ κανένα κείμενο. Μὲ εἰδικὰ σημεῖα θὰ σημειώνονται οἱ λέξεις ποὺ ἔπαψαν νὰ ζοῦν καὶ δὲν ἀκούονται πιά στὴ γλῶσσα τοῦ Λαοῦ. Τῇ δουλειᾷ αὕτῃ θὰ βοηθήσουν πολὺ καὶ οἱ σχετικὰς ἐργασίαι, ποὺ ἔχουν γίνει κατὰ καιροὺς ἀπὸ διάφορους συλλέκτες γλωσσικοῦ ὕλικου καὶ ἐδημοσιεύτηκαν σὲ περιοδικὰ ἢ αὐτοτελῶς, ἢ παραμένουν ἀνέκδοτοι. Κάθε λέξη πρέπει νὰ παρακολουθεῖται σ' ὅλη τὴν ἱστορικὴν της διαδρομὴν, μὲ τὶς διάφορες σημασίαις της καὶ μὲ παραδειγματικὰς φράσεις χρησιμοποίησής της, ὅσο τὸ δυνατό περισσότερες, παροιμίαις κλπ.

Ἐνα ἄλλο σοβαρότατο ζήτημα εἶναι ἡ ὀρθὴ ἀπόδοση τῆς Κρητικῆς προφορᾶς. Τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, ὅπως εἶναι γνωστὸ, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδώσουν τὴν Κρητικὴν προφορὰν. Ὅρισμένα σύμφωνα ἢ συνδυασμοὶ συμφώνων τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν θὰ μπορούσαν ἴσως νὰ ἀποδώσουν τὴν Κρητικὴν προφορὰν. Ἀλλὰ γιὰ κάθε γλῶσσα οἱ συνδυασμοὶ αὗτοί εἶναι διαφορετικοὶ καὶ ἔτσι θὰ δημιουργοῦνταν ἓνας κυκεώνας, ποὺ θὰ περιέπλεκε περισσότερο τὸ ζήτημα ἀντὶ νὰ τὸ λύσει.

Πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια, τὸ 1886, ἰδρύθηκε ἓνας διεθνὴς Ὀργανισμὸς μὲ ἔδρα τώρα τὸ Λονδίνο, γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Association Internationale Phonétique, ποὺ μοναδικὸς του σκοπὸς εἶναι ἡ καθιέρωση ὀρισμένων σημείων, διεθνῶς ἀναγνωρισμένων, γιὰ τὴν ἀπόδοση γραπτῶς ὅλων τῶν φωνητικῶν φθόγγων ὅλων τῶν γλωσσῶν τοῦ κό-

σμου. Τὰ φωνητικὰ αὐτὰ σημεῖα ἔχουν ἀναγνωριστεῖ διεθνῶς καὶ τελευταῖα χρησιμοποιοῦνται καὶ στὶς μεθόδους ξένων γλωσσῶν. Μόνον μ' αὐτὰ τὰ σημεῖα εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδοθεῖ ἀκριβῶς ἡ Κρητικὴ Ἀσλιά.

Τὸ ζήτημα τῆς ἐκδόσεως ἐνὸς Λεξικοῦ τῆς Κρητικῆς Διαλέκτου εἶναι ἀναμφισβήτητα σοβαρὸ καὶ ἐνδιαφέρον, γιατί θὰ ἀποτελέσει πλούσιο ἀρχεῖο τῆς καταγωγῆς της καὶ τῆς ἱστορίας της καὶ καθρέφτη τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ νησιοῦ. Γι' αὐτὸ νομίζω πὼς πρέπει νὰ ὁργανωθεῖ μιὰ εἰδικὴ Ὑπηρεσία ἀπὸ εἰδήμονες, παρόμοια περίπου μὲ τὴν ὑπηρεσία τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσας, μὲ ἀποκλειστικὸ σκοπὸ τὴν ἀποδεκτικὴν ὅλης τῆς Κρητικῆς Φιλολογίας, τὴ συγκέντρωση ὅλου τοῦ γλωσσικοῦ πλούτου ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Λαοῦ, ποὺ δὲν ἀναφέρεται σὲ βιβλία, καὶ τὴν ἐκδοσὴν τοῦ Λεξικοῦ τούτου, ἡ ὁποία, φυσικὰ, δὲν θὰ πάρει τὸ ρυθμὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας, γιατί δὲν ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσει τόσα πολλαπλὰ προβλήματα τῶν διαφόρων γλωσσικῶν ἰδιωμάτων ὁλόκληρης τῆς Ἑλλάδας.

Ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἀσχοληθοῦν μ' αὐτὴ τὴ δουλειά, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μόρφωσή τους, θὰ πρέπει νὰ εἶναι Κρητικοὶ ὄχι μόνον στὴν καταγωγὴ μὰ καὶ γέννημα καὶ ἀνάθρεμμα τοῦ Κρητικοῦ χωριοῦ. Γιατί καὶ ἡ πιδεὺρεία μόρφωση δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ ἀντικαταστήσει τὸ αἰσθητήριον τῆς διαλέκτου, ποὺ ἔχει σὰν φυσικὸ προτέρημα ὁποῖος γεννήθηκε καὶ ἀνατράφηκε στὸ Κρητικὸ χωριό. Ἀκόμη καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Κρητικοί, ποὺ γεννήθηκαν καὶ ἀνατράφηκαν στὶς πόλεις τῆς Κρήτης καὶ δὲν ἔζησαν γιὰ πολὺ ἀνάμεσα στὸ Λαὸ τῆς ὑπαίθρου, δυσκολεύονται νὰ καταλάβουν τὴν πραγματικὴ σημασίαν πολλῶν ἰδιωματικῶν κρητικῶν λέξεων. Ὁ Ξανθοῦδίδης ἐπέτυχε στὴ σωστὴ ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου τοῦ Ἑρωτοκρίτου καὶ τῶν ἄλλων κρητικῶν ἔργων ποὺ ἐξέδωκε καὶ στὴν ὀρθὴ ἐξηγήσιν τῶν ἰδιωματικῶν κρητικῶν λέξεων, ὄχι τόσο χάρις στὴν εὐρύτατη μόρφωσίν του μὰ κυρίως γιατί εἶχε γεννηθεῖ καὶ ἀνατραφεῖ σὲ χωριὸ τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης,—ὅπου τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Ἑρωτοκρίτου ζῇ ἀκόμη στὴ γλῶσσα τοῦ Λαοῦ—καὶ τὸ ἰδίωμα αὐτὸ τὸ γινώριζε ἀπὸ τὸ στόμα τῆς μάνας του, καὶ συνεπῶς τὸ αἰσθανότανε διαφορετικὰ ἀπὸ ἓνα μὴ Κρητικόν.

Ὁ χρόνος δὲν ἐπιτρέπει μεγαλύτερη ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος καὶ περιορίζομαι στὰ παραπάνω. Θέλω μόνον νὰ προσθέσω, ὅτι ἔχω ὅλη τὴ διάθεσιν νὰ συνδράμω μὲ τὶς ἀσθενικὲς μου δυνάμεις, ὅσο μοῦ μένει καιρὸς, στὴν προσπάθειαν αὐτὴ καὶ νὰ προσφέρω, γιὰ τὴν πληρέστερη ἐμφάνισιν τοῦ ἔργου, ὅλο τὸ γλωσσολογικὸ ὕλικόν ποὺ συλλέγω τώρα καὶ 25 χρόνια.